

Katarzyna Druczak

PRZYDATNOŚĆ TEORII UCZENIA SIĘ SYTUACYJNEGO W ANALIZOWANIU BIOGRAFII EDUKACYJNEJ CZŁOWIEKA DOROSŁEGO

Biografia może być traktowana jako źródło wielu cennych informacji, które w znaczący sposób pozwalają pełniej poznać historię życia ludzkiego. Stąd badania biograficzne stwarzają niepowtarzalną szansę snucia opowieści o życiu, o zdarzeniach i ludziach. Stanowią swoistą „drogę dostępu” do subiektywnych interpretacji, (z)rozumień, znaczeń nadawanych wydarzeniom życiowym (także krytycznym) człowieka.

Mnie szczególnie interesują badania dotyczące biografii edukacyjnej człowieka dorosłego, określonych zdarzeń, które są w niej obecne, mają znaczenia i przyczyniają się do jej projektowania. W artykule przedstawię pojęcia: biografia edukacyjna, a następnie zdarzenie krytyczne. Na zakończenie podzielę się swoimi refleksjami dotyczącymi przydatności teorii uczenia się sytuacyjnego w analizowaniu zdarzeń krytycznych występujących w biografjach edukacyjnych osób dorosłych.

1. Biografia edukacyjna człowieka dorosłego

Jednym z pojęć biograficzności w pedagogice jest „biografia edukacyjna”. Pojęcie to stworzył w swoich badaniach Pierre Dominicé, jak pisze – *prawie intuicyjnie*¹. Utrzymał je po tym, jak stał się bardziej świadomy metodologii historii życia. W jednej ze swoich książek twierdził: *Lubię ten zwrot, ponieważ kładzie nacisk na przedmiot pytań badawczych*². Biografia edukacyjna oznacza dla badacza, iż interesuje go biografia życia człowieka, a w szczególności to, co miało w niej miejsce i co było związane z edukacją. Autor przyjmuje, że edukacja, kształcenie są procesami całego życia, wiążą się z codziennością jednostki. Sposobem poznania różnych sytuacji edukacyjnych jest zachęcenie osób dorosłych do opowieści o ich życiu, a nade wszystko o ich edukacji. Każdy człowiek dorosły ma doświadczenia związane z uczeniem się, potrafi w mniejszym bądź większym stopniu snuć refleksje o swojej biografii edukacyjnej. Stąd moje zainteresowanie biografiami edukacyjnymi, opowieściami ludzi o ich edukacji (nie tylko szkolnej), wydarzeniach z nią związanych.

¹ P. Dominicé, *Learning from our lives. Using Educational Biographies with Adults*, słowo wstępne Alan B. Knox, San Francisco 2000, s. 1.

² *Ibidem*, s. 1.

P. Dominicé pisze *Pragnęłam zrozumieć kontekst biograficzny życia dorosłych, których spotkałam w sytuacjach edukacyjnych*³. [...] *biografia mówi o kształceniu, wyraźnie interesuje się tym, co czynią dorośli ze swojego kształcenia w budowaniu swojego życia*⁴. Interesująca jest relacja pomiędzy drogą edukacyjną człowieka a jego życiem. Na ile wydarzenia życiowe kreują przebieg edukacji człowieka? W jakim stopniu to, co dzieje się w edukacji człowieka, oddziałuje na życie ludzkie? Sądzę, że wiele można dowiedzieć się w trakcie rozmów z drugim człowiekiem, poznając znaczenia, jakie nadaje on wydarzeniom swojego życia.

Biografia edukacyjna nie jest życiorysem. Opowiadający czy piszący analizuje swoje życie w aspekcie wydarzeń edukacyjnych. Pytamy o życie, wyodrębniając pewne fakty, etapy, wydarzenia⁵. „Biografia edukacyjna nie jest autobiografią, gdyż powstaje jako opowieść ukierunkowana przez badacza. Pisanie autobiografii jest indywidualnym wyborem; praca należy do autora od początku do końca. Autor autobiografii może pisać o swojej historii życia z perspektywy, jaką sam wybiera. Kluczowe założenie tego podejścia przyjmuje, iż dorośli, opowiadając o swej edukacji, snuje refleksję biograficzną. Na opowiadaniu własnej biografii i na jej pisaniu buduje się proces kształcenia dorosłych. Jest to zatem szczególne podejście do kształcenia i uczenia się, ponieważ ma na celu pomoc dorosłym w głębszym zrozumieniu własnych sposobów uczenia się i posiadanej wiedzy”⁶. Dorośli odtwarzają swoje środowiska życia, które pozostały w ich pamięci, świadomości.

Opowieści, redagowanie tekstów pobudzają dorosłych do refleksji nad sensem edukacji, czym ona jest i co takiego przyczynia się do korzystania z jej zasobów. Czynią człowieka dorosłego podmiotem własnej edukacji. Inicjują autoedukację. Człowiek może wiele dowiedzieć się o tym, co wydarzyło się w jego edukacji. Ma wówczas niepowtarzalną okazję przyjrzeć się tym zdarzeniom, które sprzyjały edukacji, i tym, które zaburzały bądź burzyły jego doświadczenia edukacyjne. Koncentracja na własnej biografii edukacyjnej pozwala zobaczyć doświadczenia związane z edukacją z perspektywy całościowego rozwoju człowieka. Pozwala na zmiany, weryfikację tego, co dzieje się obecnie w życiu człowieka, jak i analizę, interpretację, zrozumienie tego, co miało miejsce w przeszłości. Bywa, że człowiek ma szansę refleksyjnego spojrzenia na swoje życie i edukację (jak nigdy dotąd). Tak więc biografia edukacyjna służy poznaniu drogi edukacyjnej człowieka, ale i jest tym, co uczy go, przyczynia się do jego dalszego rozwoju. Refleksja nad własną biografią edukacyjną stwarza warunki do zobaczenia związków edukacji z biografią człowieka. Człowiek ma możliwość zdobycia dotąd nieznanych informacji o sobie, o innych, także o tych, których spotkanie było

³ Eadem, *Historia życia jako proces kształcenia*, Łódź 1994, s. 49.

⁴ Eadem, *Historia życia jako proces kształcenia*, [w:] *Psychologiczna problematyka doradztwa zawodowego, Materiały do studiowania*, red. H. Skłodowski, t. 2, Łódź 1999, s. 26.

⁵ O. Czerniawska, *Biografie edukacyjne i ich zastosowanie w kształceniu andragogicznym*, [w:] „Rocznik Andragogiczny” 1997/1998, Toruń 1999, s. 120.

⁶ P. Dominicé, *Uczyć się z życia. Biografia edukacyjna w edukacji dorosłych*, Łódź 2006, s. 11.

znaczącym wydarzeniem w przeszłości. Człowiek może bliżej poznać, zrozumieć, zinterpretować i nadać znaczenia różnym wydarzeniom życiowym, które kreowały jego drogę edukacyjną. Człowiek tworzy historię życia, *ale historię specyficznego rodzaju ogniskującą się na uczeniu się*⁷. Edukacja jest związana z wydarzeniami, doświadczeniami, zmianami; to one tworzą perspektywę biografii edukacyjnej. Biografia edukacyjna pomaga dorosłym rozpoznać, w jaki sposób ich poprzednie doświadczenia i wiedza wpływają na ich nowe uczenie się⁸. Biografie edukacyjne pomagają dorosłym uczniom odkryć społeczne i interpersonalne wpływy na ich życie i edukacyjną aktywność⁹. Dorośli podejmują interakcję między formalnym i nieformalnym uczeniem się. Biografia edukacyjna *jest ofertą wnikięcia w to co znaczące dla dorosłego*¹⁰.

Sądzę, że tylko szerokie ujęcie edukacji osób dorosłych pozwala na pełne, wnikliwe rozważania zogniskowane wokół biografii edukacyjnych. Aby poznać, co dzieje się w edukacji człowieka dorosłego, jakie zdarzenia sprawiają, że człowiek rozwija się poprzez edukację, albo z niej nie korzysta, konieczne staje się zgłębienie tych obszarów, które ową edukację tworzą.

2. Zdarzenia krytyczne w biografii edukacyjnej człowieka

Życie człowieka to ciąg następujących po sobie w mniejszym bądź większym porządku zdarzeń. Pojawiają się z mniejszą bądź większą częstotliwością. Są różnorodne, ale zawsze wywołują określone zmiany w życiu człowieka. Nie każde wydarzenie życiowe jest ważne. Nie każde należy rozważać i poszukiwać jego znaczenia dla przebiegu edukacji człowieka. Są jednak takie, które w znaczący sposób powodują, że droga edukacyjna jednostki wygląda tak a nie inaczej. Człowiek może mieć wówczas poczucie, że gdyby nie dane wydarzenie, jego doświadczenia życiowe byłyby zupełnie inne; życie wyglądałoby inaczej. Oczywiście może być tak, że określone wydarzenie jest znaczące dla jednego człowieka, a dla drugiego nie. To może zależeć od osoby, jej wiedzy, emocji, środowiska, znaczących osób, kontekstu biografii. To może być zależne od działań podejmowanych przez jednostkę. To właśnie działanie interpretującego *self* sprawia, że dane wydarzenie ma dla jednej osoby wielkie znaczenie, podczas gdy dla drugiej jest bez znaczenia¹¹. Niemniej mogę stwierdzić, że wydarzenia życiowe mają znaczenie dla biografii człowieka, także edukacyjnej.

Zdarzenia życiowe nadają „kształt i kierunek rozmaitym aspektom (dziedzinom) życia jednostki”. W toku życia jednostki można wyróżnić zdarzenia normatywne (zależne od wieku), zdarzenia historyczne (zależne od pokolenia, do którego jednostka należy) i zdarzenia nienormatywne (indywidualne losowe, ważne i istotne dla danego

⁷ Eadem, *Learning from our lives...*, s. 2.

⁸ *Ibidem*, s. 5.

⁹ *Ibidem*, s. 6.

¹⁰ *Ibidem*, s. 10.

¹¹ H.J.M. Hermans, E. Hermans, *Autonarracje. Tworzenie znaczeń w psychoterapii*, Warszawa 2000, s. 33.

człowieka)¹². Krytyczne wydarzenia wyodrębniają się z nurtu wydarzeń jako ważne, związane z wartościami cenionymi przez podmiot, a więc znaczące emocjonalnie¹³. Zostają one określone jako szczególny rodzaj doświadczenia życiowego, jako punkty znaczące rozwoju, w których występuje możliwość zaistnienia zmiany rozwojowej¹⁴.

Mnie szczególnie interesują zdarzenia krytyczne, które mogą decydować o drodze edukacyjnej człowieka dorosłego. Termin „zdarzenie krytyczne” ma sens chronologiczny, gdyż wskazuje na takie wydarzenia lub sytuacje, które stały się punktem zwrotnym bądź przyniosły zmianę w którymś życiu¹⁵. Są to zdarzenia emocjonalnie znaczące, wyodrębniające się w toku codziennych zdarzeń. Myślę, że określenie *krytyczne* dokładnie wskazuje na znaczenie zdarzeń w ludzkich biografjach. Podkreśla rangę, wartość tego, co dzieje się w historii człowieka. Termin „zdarzenie krytyczne” można traktować jako pewien moment przełomowy, prowadzący do zauważalnych zmian w życiu jednostki. Owe zdarzenia są raczej bezpośrednim sprawozdaniem z całkiem zwyczajnych przypadków występujących podczas codziennej pracy, a to, że są krytyczne, bierze się stąd, że wskazują na tkwiące u ich źródła tendencje, motywy i struktury¹⁶. Fakt ich emocjonalnej nieobojętności pozwala je wyodrębnić z całokształtu spotykających człowieka doświadczeń¹⁷. Zdarzenia krytyczne, które odtwarzamy po upływie dłuższego czasu dzięki procesowi introspekcji, służą formowaniu odnoszących się do praktyki szczegółowych elementów naszej osobistej historii.

Aby wskazać zdarzenia drogi życiowej, które byłyby wspólne dla wszystkich ludzi, wielu badaczy podjęło się opracowania schematów, wyróżniając w nich różne fazy, stadia, etapy życia ludzkiego. Takie zabiegi pozwalają zapoznać się z listą typowych zdarzeń życiowych przypisywanych jednostkom w poszczególnych fazach ich życia. Można poznać ich przykłady, ale nie ma możliwości zebrania dokładnych informacji o tym, co je poprzedziło i co po nich nastąpiło w życiu człowieka.

Przykładowo Daniel J. Levinson dokonał na podstawie swoich badań podziału „zdarzeń krytycznych” na dwie grupy. Pierwsza z nich zawiera takie zdarzenia, które nie są kontrolowane przez jednostkę, np.: zmiany organizmu, wypadki losowe, choroby, śmierć, przemiany społeczno-ekonomiczne, w drugiej znajdują się natomiast zdarzenia zależne od decyzji i działań samej jednostki, np.: podjęcie studiów, podjęcie pracy, zawarcie małżeństwa¹⁸.

¹² M. Przetacznik-Gierowska, *Zdarzenia życiowe a kryzysy w rozwoju człowieka*, [w:] Chowanna, t. 1, Katowice 1995, s. 13.

¹³ H. Sęk, *Procesy twórczego zmagania się z krytycznymi wydarzeniami życiowymi a zdrowie psychiczne*, [w:] *Twórczość i kompetencje a zdrowie psychiczne*, red. H. Sęk, Poznań 1991, s. 32.

¹⁴ G. Teusz, *Narracja (ucodzienniona). Krytyczne wydarzenia życiowe jako naturalne eksperymenty rozwoju*, [w:] „Teraźniejszość-Człowiek-Edukacja”, Numer Specjalny, Wrocław 2003, s. 303.

¹⁵ M. Przetacznik-Gierowska, *Zdarzenia życiowe a kryzysy...*, s. 13.

¹⁶ D. Tripp, *Zdarzenia krytyczne w nauczaniu. Kształtowanie profesjonalnego osądu*, Warszawa 1996, s. 44-45.

¹⁷ G. Teusz, *Młodzież studencka wobec krytycznych wydarzeń życiowych*, [w:] *Młodzież w świecie współczesnym. Z badań orientacji biograficznych młodych okresu transformacji*, red. M. Piorunek, Poznań 2004, s. 170.

¹⁸ Z. Pietrasinski, *Rozwój ludzi dorosłych*, Warszawa 1990, s. 60-61.

O przełomowych wydarzeniach interesująco pisze A. Giddens. Jego zdaniem momenty przełomowe to takie sytuacje, w których jednostki zostają powołane do podjęcia decyzji szczególnie ważnych ze względu na ich ambicje lub, ogólnie, decyzji, które zaważą na ich życiu¹⁹. Do momentów przełomowych ów autor zalicza: decyzję o małżeństwie, ślub, decyzję o separacji, rozstanie, zdawanie egzaminów, decyzję o podjęciu kursu zawodowego lub wybór kierunku studiów, przystąpienie do strajku, zmianę pracy, poznanie wyników badań lekarskich, utratę dużej sumy pieniędzy w grze hazardowej lub wygraną na loterii²⁰. Krytyczne zdarzenia dotyczyć mogą sukcesów lub porażek; sytuacji, w których człowiek musi podjąć decyzję o dużym znaczeniu; niestandardowych, nieszablonowych, awaryjnych sytuacji społecznych²¹. Nie wszystkie wymieniane zdarzenia faktycznie mają miejsce w poszczególnych fazach życia człowieka. Można spotkać osoby, do których opisywane w literaturze przykłady zdarzeń są po prostu nieadekwatne. Ludzie w bardzo różnym wieku np. zakładają rodziny, podejmują pierwszą pracę czy decyzję edukacyjną (czasem którąś z kolei). Uważam, że teraz jak nigdy dotąd zapoznanie z takiego rodzaju informacjami może być wydarzeniem życiowym, nawet krytycznym.

Uważam, że badania biograficzne są tymi, które pozwalają na uchwycenie faktycznych wydarzeń życiowych, tego, co je poprzedziło i tego, co po nich miało miejsce. Dokonać tego można, rozpatrując konkretne, indywidualne i niepowtarzalne ludzkie historie. Rozmowa z badaczem (decyzja o spotkaniu, wyrażenie zgody na uczestnictwo w badaniach) też może stanowić przykład wydarzenia krytycznego, które może spowodować zmiany w biografii osoby badanej i badacza.

3. Teoria uczenia się sytuacyjnego jako klucz do analizy biografii edukacyjnej

Teoria sytuacyjnego uczenia się może być przydatna, by umieć w pełni poznać, zrozumieć i opisać miejsce uczenia się w ludzkiej biografii. Użycie tej teorii jest uzasadnione szczególnie dzisiaj, gdy całożyciowe uczenie się zostało umiejscowione w kontekście życia codziennego, społecznych układach i sytuacjach życiowych człowieka. Aktywność edukacyjna jest obecna w życiu codziennym, w kontaktach międzyludzkich. Uczenie się stało się integralną częścią życia codziennego.

Wybrana przeze mnie teoria wskazuje na znaczenie sytuacji, w których ma miejsce uczenie się. Często w opracowaniach pojawia się termin: „sytuacyjny”. Określa w pewien sposób miejsce i kontekst uczenia się w życiu człowieka. W niektórych przypadkach „sytuacyjny” oznacza zwyczajnie, iż niektóre z myśli i czynności ludzi zostały umiejscowione w czasie i przestrzeni. W innych przypadkach wydaje się, iż „sytuacyj-

¹⁹ A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Warszawa 2002, s. 155.

²⁰ *Ibidem*, s. 156.

²¹ M. Suchar, *Rekrutacja i selekcja personelu*, Warszawa 2003, s. 75.

ny” znaczy, iż myśli czy czynności miały charakter społeczny w wąskim znaczeniu tego słowa, kiedy dotyczyły innych ludzi. Jean Lave i Etienne Wegner piszą:

W naszym rozumieniu pojęcie sytuacyjnej czynności, sytuacyjność czynności okazuje się być niczym innym, jak prostym empirycznym atrybutem codziennej aktywności. Zasadza się na ogólnej teoretycznej perspektywie, tworząc bazę pojęć o charakterze relacyjnym z zakresu wiedzy i uczenia się, oraz naturze czynności uczenia się ludzi w ten proces zaangażowanych. Perspektywa ta oznacza, iż nie istnieje czynność bez sytuacyjności. Kładzie nacisk na podstawowe zrozumienie sytuacyjności jako pojęcia całkowicie angażującego całą osobę, która jest w świecie i ze światem. Z tej perspektywy [...] czynność oraz cały świat nieustannie wpływają na siebie²².

Uczenie się zawsze ma miejsce w sytuacji, w której człowiek podejmuje określone działanie. Co ważne, angażuje się w to, co robi, czego się uczy.

Teoria ta mocno akcentuje udział społeczności w biografii człowieka, także tej edukacyjnej. To społeczność sprzyja powstawaniu, poszukiwaniu, przyswajaniu i wymianie zasobów informacji między ludźmi. *Wiedza jest rozdystrybuowana w społeczeństwie. Wypełnia wszystkie interakcje społeczne, jest transmitowana poprzez dialogi, cyrkuluje w opowiadanych przez ludzi narracjach*²³. Kontakt z wiedzą i jej opanowywanie następuje poprzez uczestnictwo jednostki w społecznościach praktyki. Tworzą one przestrzenie, w których usytuowane jest nasze życie. Człowiek zgodnie z tą teorią jest uczestnikiem życia społecznego, także pod względem edukacyjnym. Relacje, w jakie wchodzi z innymi ludźmi, wyraźniej mają charakter edukacyjny. Będąc uczniem, rodzicem, sąsiadem, urzędnikiem itd., jesteśmy członkiem określonych wspólnot. Patrząc na ludzkie biografie, można je charakteryzować jako ciąg następujących po sobie przynależności²⁴. Ludzkie biografie stanowią źródło wiedzy o rolach społecznych, zadaniach i powinnościach względem różnych grup społecznych. Człowiek, należąc do różnych wspólnot, przyjmuje wartości, normy, przekonania, uczy się zachowań. To także można zaliczyć do uczenia się²⁵. Uczenie się rozumiane jako „uczestnictwo we wspólnocie, jest poznawaniem przez praktykowanie, jest opanowywaniem kultury praktyki, albo – ujmując to jeszcze inaczej – jest osobliwym »stawaniem się« w kulturze praktyki”²⁶. Zatem uczenie się towarzyszy człowiekowi nieustannie w jego codziennym życiu. W teorii uczenia się sytuacyjnego człowiek nieustannie doświadcza, praktykuje w działaniach, które są możliwe w określonej kulturze. [...] *uczenie się jest nieustannym procesem negocjowania i renegocjowania świata z jednej strony, i nieustannych wysiłków wpisania weń własnego działania*²⁷. Teoria sytuacyjnego uczenia

²² J. Lave, E. Wegner, *Situated learning. Legitimate peripheral participation*, Cambridge 2003, s. 32-33.

²³ M. Małewski, *W poszukiwaniu teorii uczenia się ludzi dorosłych*, „Teraźniejszość-Człowiek-Edukacja” 2006, nr 2, s. 33.

²⁴ *Ibidem*, s. 33-34.

²⁵ *Ibidem*, s. 34.

²⁶ *Ibidem*, s. 34.

²⁷ *Ibidem*, s. 35.

się stwarza swoistą szansę analizowania relacji człowiek-świat społeczny. Człowiek, będąc uczestnikiem życia społecznego, praktykuje i uczy się tego, co w danej kulturze, społeczności można uznać za obowiązujące. Uczenie się pojawia się jako pochodna czynności oraz danego kontekstu, czyli ma charakter sytuacyjny. Co więcej, uczenie się sytuacyjne ma charakter raczej incydentalny niż zamierzony²⁸.

Analizowanie zdarzeń krytycznych w biografiach edukacyjnych osób dorosłych dostarcza informacji, iż faktycznie ludzie uczą się z życia, z codziennych relacji z innymi ludźmi, podczas rozmaitych czynności wykonywanych każdego dnia. Brane są pod uwagę trzy obszary całościowego uczenia się: formalnego, pozaformalnego i nieformalnego. Teoria uczenia się sytuacyjnego sprzyja pełnej analizie wszystkich obszarów uczenia się. Człowiek, opowiadając swoją biografię edukacyjną, mówi o zdarzeniach, osobach, o tym, co miało dla niego wymiar edukacyjny. Opowiada o tym, co miało miejsce w jego różnych sytuacjach życiowych. Bywa tak, że podczas opowieści odkrywa, że dana sytuacja czegoś go nauczyła. Niezależnie od sposobu uczenia się, czy jest on spontaniczny czy refleksyjny, nie możemy działać inaczej – uczniami pozostajemy przez całe nasze życie²⁹. Człowiek uczy się także podczas opowieści o swoim życiu, o tym, co się w nim wydarzyło. *Bez biografii nie ma uczenia się, bez uczenia się nie ma biografii*³⁰.

J. Lave i E. Wegner piszą, iż uczenie się nie tylko jest umiejscowione w praktyce, tak jakby miałyby to być jakiś przypadkowy proces, lecz uczenie się jest integralną częścią ogólnej praktyki w świecie, w którym osoba ucząca się egzystuje³¹. Można zatem mówić o pewnej „naturalności” uczenia się człowieka. Ono po prostu jest obecne w życiu. Tylko nie zawsze w każdej sytuacji jest pojmowane jako rodzaj aktywności edukacyjnej. Dzieje się tak dlatego, że całościowe uczenie się może znosić „granice” pomiędzy tradycyjnymi formami oświaty opartymi na instytucjach, czyli na przykład pomiędzy domem i szkołą, nauczycielem i uczniem, profesjonalistą i laikiem. Może wręcz „znosić granice” pomiędzy uczeniem się i życiem³².

W rozważaniach nad sytuacyjnym uczeniem się wykorzystuje się pojęcie legitymacyjnej peryferyjnej partycypacji (*legitimate peripheral participation*). Jest to pojęcie używane dla opisanego procesu zaangażowania w społeczną praktykę, obejmujące uczenie się jako integralny składnik. Forma przyjmowania przez partycypacyjność z założenia zakłada przynależność i dlatego nie tylko jest warunkiem uczenia się, ale również istotnym jego komponentem. Peryferyczność oznacza, iż istnieją różne for-

²⁸ R.M. Reffat, J.S. Gero, *Learning about shape semantics: a situated learning approach*, in: T. Sasada, S. Yamaguchi, M. Morozumi, a. Kaga and R. Homma (eds), CAADRIA'98, CAADRIA, Kumamoto, Japan, s. 2; <http://faculty.kfupm.edu.sa>.

²⁹ P. Alheit, „Podwójne oblicze” całościowego uczenia się: dwie analityczne perspektywy „cichej rewolucji”, [w:] „Teraźniejszość-Człowiek-Edukacja” 2002, nr 2, s. 55.

³⁰ *Ibidem*, s. 69.

³¹ J. Lave, E. Wegner, *Situated learning...*, s. 35.

³² L. West, *Obszary sporu: badania nad edukacją i całościowym uczeniem się w Wielkiej Brytanii*, „Teraźniejszość-Człowiek-Edukacja” 2003, nr 3, s. 17-18.

my zaangażowania, większego lub mniejszego, jednakże w polu definiowanym przez społeczność. Zatem peryferyjna partycypacja mówi o byciu umiejscowionym, ulokowanym w świecie społecznym³³. „Co więcej, legitymacyjna peryferyczność stanowi kompleksowe pojęcie, związane ze społeczną strukturą sił, jako miejsce, w którym ewaluuje w kierunku większego zaangażowania, gdzie peryferyczność stanowi pozycję umacniającą, lub jako miejsce, w którym ktoś jest powstrzymywany od pełnego uczestnictwa³⁴. Pojęcie *peryferyczność* jest pozytywnym określeniem, co więcej dynamicznym. Oznacza otwarcie, sposób na uzyskanie dostępu do zrozumienia poprzez rosnące zaangażowanie³⁵. „Uczenie się poprzez legitymacyjną peryferyczną partycypację ma miejsce w każdej, nieważne jakiej, byle intencjonalnej formie edukacyjnej (każda nadaje jakiś kontekst)³⁶. Tak też dzieje się podczas opowieści snutych w narracjach osób dorosłych. Wielokrotnie badacz może usłyszeć o rozwoju, ewaluowaniu człowieka, jego sposobu funkcjonowania w społeczności. Biografia istnieje zawsze w kontekście społecznym, jest w nim osadzona.

Jako aspekt praktyki społecznej, uczenie się angażuje całą osobę: to implikuje nie tylko związek z konkretną czynnością, ale także związek ze społecznością – a to implikuje stawanie się pełnym uczestnikiem, członkiem, osobą. Ten punkt widzenia, uczenie się wiąże z tym, że człowiek jest zdolny do zaangażowania się w nowe czynności, do realizowania nowych zadań i funkcji, do opanowywania nowych znaczeń. Czynności, zadania, funkcje i znaczenia nie istnieją osobno, są częścią szerszego systemu relacji, związków, w którym te nabierają znaczenia. Osoba z jednej strony jest zdefiniowana przez relacje z innymi, a z drugiej strony definiuje te relacje. Uczenie się zatem implikuje stawanie się innym człowiekiem ze względu na możliwości, które tworzy system relacji³⁷.

W teorii uczenia się sytuacyjnego pojawia się także termin tożsamość. Funkcjonowanie w świecie społecznym, bycie w relacjach międzyludzkich sprzyja budowaniu tożsamości człowieka. Tożsamość jest rozumiana jako długofalowa, rozwijająca się relacja międzyludzka oraz związek z miejscem, w którym dane osoby żyją i partycypują w praktyce społeczności³⁸. Tożsamość człowieka ma nie tylko wymiar indywidualny, ale także relacyjny. M. Malewski pisze *Jest nie tylko tożsamością czyjąś, ale i tożsamością „wobec czegoś”*³⁹. Zatem można analizować zmieniające się formy partycypacji oraz tożsamości osób, które angażują się nieustająco w partycypowanie w społeczności praktykujących, zaczynając od statusu osoby początkującej, poprzez stawanie się praktykiem old-timerem w porównaniu z osobą początkującą, aż do punktu, w którym właśnie osoby początkujące stają się praktykami old-timerami. Badanie biografii

³³ J. Lave, E. Wenger, *Situated learning...*, s. 35.

³⁴ *Ibidem*, s. 36.

³⁵ *Ibidem*, s. 37.

³⁶ *Ibidem*, s. 40.

³⁷ *Ibidem*, s. 53.

³⁸ *Ibidem*, s. 53.

³⁹ M. Malewski, *W poszukiwaniu teorii uczenia się...*, s. 34.

edukacyjnych pozwala na opisanie, zrozumienie owych przejść od początków partycypowania w społeczności do bycia pełnym jej uczestnikiem, także pod względem doświadczeń z uczeniem się.

Podsumowując rozważania, skonstatuję, że w analizowaniu biografii edukacyjnej człowieka dorosłego może być przydatna teoria uczenia się sytuacyjnego, gdyż:

1. Jest to teoria pozwalająca badać/traktować równorzędnie trzy obszary całościowego uczenia się.
2. Dostrzega znaczenie kontekstu społecznego dla doświadczeń życiowych/edukacyjnych człowieka dorosłego.
3. Przedstawia człowieka jako uczestnika życia społecznego, które jest dla niego miejscem praktykowania i uczenia się całościowego.
4. Zwraca uwagę na nowe znaczenie terminu tożsamość człowieka.
5. Umiejscawia wiedzę, doświadczenia życiowe/zawodowe w praktykowaniu człowieka w kulturze.
6. Podkreśla fakt, iż znaczenia wiedzy są produkowane, reprodukowane i zmieniające podczas uczestnictwa człowieka w świecie społecznym.
7. Wskazuje na znaczenie interakcji międzyludzkich w przyswajaniu wiedzy, uczeniu się.

THE USEFULNESS OF THE THEORY OF SITUATED LEARNING IN ANALYZING EDUCATIONAL BIOGRAPHY OF AN ADULT

Summary

The article shows the consideration about usefulness of the theory of situated learning in biographical research. The author presents the theory of situated learning as a key to analysis of educational biographies of adults. The aim of the text is to explain the following terms: critical event and educational biography; to present the theory of situated learning and its usefulness in analysing critical events, leading biographical research.

The author analyses the proposals of terminological agreements concerning critical events. She gives examples of events which seem to be important in an adult's life and can cause an evolutionary change. Next she describes the educational biography. The educational biography helps adults with reconnaissance how their previous experience and knowledge influence their new learning; it allows them to discover social and interpersonal influence on their life and their educational activity.

The third part of the article is devoted to the theory of situated learning and its usefulness in biographical research. The theory of situated learning can be useful to be able to get to know understand and describe the position of learning in human biography. Analysing educational biographies of adults gives information that in fact people learnt from life, everyday contacts with other people and daily activities.